

UDK:811.512

Madina RAVSHANOVA,
O'zbekiston Milliy universiteti tadqiqotchisi
E-mail: ravshanovamadina09019942@gmail.com

O'zDJTU, Ingliz tili nazariy fanlar kafedrası mudiri f.f.n, dotsent O'sarov Ibrohim Ko'rpashevich taqrizi asosida

LINGUOCULTURAL PECULIARITIES OF COMPLIMENT AS A SPEECH GENRE: A COMPARATIVE STUDY OF UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES

Annotation

The article investigates the researches related to compliment and their linguacultural features in modern linguistics with the examples of English and Uzbek languages. Compliment is differed as languages are different according to it cultural nature. The peculiar features of the complement typical for English and Spanish cultures are studied. A comparative analysis of culturally determined features of compliments is carried out, taking into account such criteria as the style of communication, the main function of the compliment, communicative intentions, social status of the addresser and the addressee.

Key words: Speech genre, compliment, expression, speech act, linguoculturology, sociolinguistics, pragmatics, social place.

ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ КОМПЛИМЕНТА КАК РЕЧЕВОГО ЖАНРА: СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИЗУЧЕНИЕ УЗБЕКСКОГО И АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКОВ

Аннотация

В статье рассматриваются исследования, связанные с комплиментом, и их лингвокультурные особенности в современной лингвистике на примерах английского и узбекского языков. Комплимент отличается, поскольку языки различаются по своей культурной природе. Изучаются особенности дополнения, характерные для английской и испанской культур. Проведен сравнительный анализ культурно детерминированных особенностей комплиментов с учетом таких критериев, как стиль общения, основная функция комплимента, коммуникативные намерения, социальный статус адресанта и адресатки.

Ключевые слова: Речевой жанр, комплимент, экспрессия, речевой акт, лингвокультурология, социолингвистика, прагматика, социальное место.

NUTQ JANRI SIFATIDA ILTIFOTNING MADANIYATLARARO XUSUSIYATLARI: O'ZBEK VA INGLIZ TILLARINING QIYOSIY TAHLILI ASOSIDA

Аннотация

Maqolada ingliz va o'zbek tillari namunalari bilan zamonaviy tilshunoslikda kompliment va ularning lingua madaniy xususiyatlari bilan bog'liq tadqiqotlar o'rganiladi. Tillarning madaniy tabiatiga ko'ra farq qilishi bilan iltifot farqlanadi. Ingliz va o'zbek madaniyati uchun xos bo'lgan komplimentning o'ziga xos xususiyatlari o'rganiladi. Muvoqotning uslubi, iltifotning asosiy vazifasi, kommunikativ niyatlari, adresat va adresat ijtimoiy mavqei kabi mezonlarni hisobga olgan holda maqtovlarning madaniy jihatdan aniqlangan xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilish amalga oshiriladi.

Kalit so'zlar: Nutq janri, iltifot, ifoda, nutq akti, lingvokulturologiya, sotsiolingvistika, pragmatika, ijtimoiy makon.

Kirish. Iltifot zamonaviy aloqaning ajralmas qismlaridan biridir. Iltifot xalq madaniyatini juda aniq aks ettiradi. Ba'zi hollarda iltifot eng yuqori maqtof va iltifotdir, boshqalarda esa yomon ohang belgisidir. Shuning uchun turli madaniyatlarning maqtovlari o'ziga xos xususiyatlar va xususiyatlarga ega. Ushbu hodisa turli ilmiy sohalarining diqqat obyektlari qatoriga kiradi: lingvodidaktika, pragmatika, lingvokulturologiya, Madaniyatshunoslik, amaliy psixologiya. Iltifotning ba'zi jihatlari N. I. Formanovskaya, A. A. Bodalev, V. P. Sheynov, O. S. asarlarida ko'rib chiqilgan. Issers, E. V. Klyueva, V. I. Karasika, A. A. Kachevskaya, R. Gerbert, K. Kerba-Orekhshioni, R. Chen, R. Xopper, M. Knepp va boshqa mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar. Bizning tadqiqotimiz iltifotni lingvistik-madaniy jihatdan ko'rib chiqishga qaratilgan. Uning materiali o'zbek va ingliz tilida so'zlashadigan yoshlar tomonidan Internet aloqalarida qabul qilingan maqtoflar edi. Kuzatuv birliklarini tahlil qilishda aniqlangan naqshlar muallifning ushbu lingvokultural vakillari bilan shaxsiy aloqasi taassurotlari bilan to'ldiriladi. Iltifotni nutq janrlaridan biri sifatida ko'rib chiqayotganda, tegishli tushunchani aniqlashdan boshlash maqsadga muvofiqdir. Shunday qilib, "O'zbek tilining izohli lug'atida iltifotga quyidagi talqinni beradi: "Iltifot - bu yaxshi gap

aytish yoki kimgadir xushomad qilish istagidan kelib chiqqan maqtof". Shunday qilib, bu yerda iltifot maqtof va xushomad bilan sinonimdir.

Asosiy qism. Maqtof kontseptsiasining ta'rifini turli leksikografik manbalarda (nafaqat zamonaviy, balki ilgari ham, vaqt o'tishi bilan ko'rib chiqilayotgan kontseptsianing o'zgarishi haqida tushuncha beradigan) yanada tahlil qilish [6; 8; 9; 12] "iltifot" so'zining semantikasida dastlab qabul qiluvchiga nutq ta'siri g'oyasi yotadi degan xulosaga kelishimizga imkon berdi: ijtimoiy va hissiy. Ijtimoiy nutq ta'siri-bu aloqa qilishning o'ziga xos holatlari bo'lib, unda ma'lumot bunday tarzda uzatilmaydi, balki ma'lum ijtimoiy harakatlar amalga oshiriladi: xabar yuboruvchi kommunikativ emas, balki nutqiy maqsadga asoslanadi, ya'ni. qabul qiluvchining maqsadi-qabul qiluvchiga xabar berish yoki unga yoqimli narsa haqida xabar berish emas, balki uni biron bir narsani amalga oshirishga majbur qilish iltifotdagi hissiy nutq ta'siri shaxslararo sub'ektiv-hissiy munosabatlarga qaratilgan. Shuning uchun, iltifotni ro'yxatdan o'tkazish uchun hissiy tarkibiy qismga ega so'zlardan foydalanish muhimdir - hissiy jihatdan rang-barang lug'at, shu jumladan to'g'ridan-to'g'ri nominatsiyalar, epitetlar, kesimlar va undovlar, ma'lum assotsiativ vizual, eshitish va hissiy jihatdan seziladigan

tasvirlarni, shuningdek ta'sirchan va hissiy sintaksis vositalarini keltirib chiqaradi.

An'anaviy iltifotlarda aloqa o'rnatish va qabul qiluvchiga ta'sir o'tkazish yumshoq, ko'zga tashlanmaydigan, do'stona tarzda amalga oshiriladi va suhbatdoshlarning psixologik yaqinlashishiga yordam beradi. Shunday qilib, diqqat iltifot qabul qiluvchiga qaratilgan. Zamonaviy yoshlar iltifotlarda birinchi navbatda o'zlarini — his-tuyg'ularini, his-tuyg'ularini ifoda etishga intilishadi. Ular o'zlarining aql-idrokalarini, isrofgarchiligini namoyish etishga harakat qilishadi, bu ko'pincha qabul qiluvchilarga nisbatan mubolag'a va yashirin masxara qilishga olib keladi. Yoshlar o'rtasidagi munosabatlarni aks ettiruvchi zamonaviy maqtovlar mazmuni va shakli jihatidan juda jirkanch bo'lishi mumkin. Yoshlar nutqidagi hodisa sifatida iltifot Internetda ayniqsa yaqqol namoyon bo'ladi va bizning kuzatishlarimizga ko'ra, ushbu aloqa sohasiga xos bo'lgan iltifotlarning aksariyati noz-karashma va kinoya kabi janrlarga tegishli bo'lishi kerak.

Tilshunoslik sohasidagi maqtovlar ko'pincha boshqalarga qaratilgan ijobiy, tasdiqlovchi va minnatdor xabarlarni yetkazadigan nutq harakatlari sifatida xizmat qiladi. Ular bir nechta nazariy asoslarga asoslangan tilshunoslik, pragmatik, sotsiolingvistik va ijtimoiy-madaniy asoslardan kelib chiqib, ularning tuzilishi, funktsiyasi va ijtimoiy o'zaro ta'sir doirasidagi ta'sirini tushunish. Tilshunoslikda iltifotlarni o'rganishga asos bo'lgan nazariy asoslarning umumiy ko'rinishi:

Nutq Akti Nazariyasi

J. L. Ostin tomonidan kashf bo'lgan va J. R. Searle tomonidan ishlab chiqilgan nutq aktlari nazariyasi nutq harakatlari sifatida maqtovlarni tahlil qilish uchun nazariy asos yaratadi. Bu ma'lumot uzatishdan tashqari harakatlarni amalga oshirishda tilning ahamiyatini ta'kidlaydi. Ushbu doirada maqtovlarni ijobiy his-tuyg'ularni, tasdiqlarni va e'tiroflarni ifoda etadigan harakatlar deb tushunish mumkin.

Xushmuomalalik Nazariyasi

Penelopa Braun va Stiven C. Levinson tomonidan taklif qilingan xushmuomalalik nazariyasi iltifotlarni ijtimoiy o'zaro ta'sirlar doirasida xushmuomalalik strategiyasini aks ettiruvchi harakatlar sifatida tushunishga hissa qo'shadi. Maqtovlar ko'pincha ijobiy xushmuomalalikni namoyish etish, boshqalarga nisbatan hurmat va munosabatlarni o'rnatish, ko'pincha ijtimoiy uyg'unlik va ijobiy munosabatlarni rivojlantirish vositasi hisoblanadi.

Sotsiolingvistika va pragmatika

Sotsiolingvistik va pragmatik nuqtai nazardan maqtovlar ijtimoiy o'ziga xosliklarni muhokama qilishda va ijtimoiy ma'noni qurishda muhim vosita hisoblanadi. Ular madaniy me'yorlarni, ijtimoiy konventsionalarni va munosabatlar dinamikasini aks ettiradi, chunki maqtovlarni ifodalash va qabul qilish usuli turli madaniyatlarda, ijtimoiy kontekstlarda va munosabatlarda farq qiladi.

Aloqa etnografiyasi

Ijtimoiy-madaniy tilshunoslik sohasidagi aloqa etnografiyasi iltifotlarning madaniy va kontekstual o'lchovlari to'g'risida tushuncha beradi. Bu maqtovlarning muayyan madaniy amaliyot va me'yorlarga kiritilgan harakatlar sifatida rolini ta'kidlab, maqtovlar kengroq ijtimoiy-madaniy doirada qanday joylashganligini ko'rsatadi.

Ijobiy yuz va shaxsni qurish

Iltifotlarni sotsiolingvistlar erving Goffman va Penelopa Braun ta'riflagan ijobiy yuzning nazariy doirasida tushunish mumkin. Maqtovlar ijobiy yuzni tasdiqlash va yaxshilashga xizmat qiladi, insonning ijtimoiy qiymati va shaxsiy shaxsini targ'ib qiladi. Masalan, maqtovlar ko'pincha ijobiy imidjni kuchaytiradi va ijtimoiy guruhga tegishlilik hissinı kuchaytiradi.

Pragmatik tuzilish va formulali ketma-ketlik

Maqtovlarni o'rganish ko'pincha maqtoqli xatti-harakatlarda ishlatiladigan pragmatik tuzilish va formulali ketma-ketlikni o'rganadi. Tilshunoslar iltifotlarni etkazishda ishlatiladigan leksik tanlov, intonatsiya va sintaktik naqshlar kabi lingvistik shakllarni tahlil qiladilar, ma'ruzachilarning lingvistik jihatdan ijobiy baholarni qanday tuzishi va ifoda etishini namoyish etadilar.

Madaniyatlararo va madaniyatlararo aloqa

Tilshunoslikdagi maqtovlar madaniyatlararo va madaniyatlararo muloqot doirasida ham o'rganiladi. Ushbu obyektiv maqtovlar madaniyatlarda qanday farq qilishi, madaniy qadriyatlar va ijtimoiy ierarxiyalarni qanday aks ettirishi va muloqotda madaniyatlararo tushunish yoki tushunmovchilikka qanday hissa qo'shishi haqida tushuncha beradi.

Ushbu nazariy asoslarga asoslanib, tilshunoslar maqtovlarning ijtimoiy o'zaro ta'sir doirasida qo'llab-quvvatlovchi nutq harakatlari rolini tahlil qilishlari, ularning madaniyatlararo o'zgarishini o'rganishlari va maqtovlarning turli xil ijtimoiy va madaniy kontekstlarda o'ziga xoslik, ijtimoiy-madaniy me'yorlar va shaxslararo dinamikani aks ettirish usullariga oydinlik kiritishlari mumkin.

Tilshunoslik sohasidagi maqtovlar madaniy me'yorlar, ijtimoiy dinamika va kommunikativ amaliyotlar bilan chuqur bog'langan. Maqtovlarni ifoda etish va qabul qilishga madaniy qadriyatlar, e'tiqodlar va ijtimoiy umidlar katta ta'sir ko'rsatadi. Maqtovlarning nazariy va madaniy o'lchovlarini tushunish ularning ijtimoiy o'zaro ta'sirlar, lingvistik xilma-xillik va turli jamiyatlardagi shaxslararo munosabatlardagi rolini tushunish uchun juda muhimdir. Tilshunoslikdagi iltifotlarga oid nazariy va madaniy ma'lumotlar:

Nutq akti nazariyasi

J. L. Ostin, J. R. Searle va boshqalar tomonidan ishlab chiqilgan nutq akti nazariyasi iltifotlarni nutq harakati sifatida tushunish uchun nazariy asos yaratadi. Ushbu doirada maqtovlar ijobiy ta'sirni ifodalash, boshqalarni tasdiqlash va ijtimoiy aloqalarni rivojlantirish niyatida so'zlar sifatida qaratiladi.

Xushmuomalalik nazariyasi

Penelopa Braun va Stiven C. Levinson tomonidan aytilgan xushmuomalalik nazariyasi iltifotlarni xushmuomalalik strategiyasi sifatida tushunishga hissa qo'shadi. Maqtovlar ijobiy xushmuomalalikni aks ettiradi, ijtimoiy uyg'unlikka va ijobiy ijtimoiy munosabatlarni saqlashga yo'nalishni aks ettiradi.

Aloqa etnografiyasi

Aloqa etnografiyasi iltifotlarning madaniy va kontekstual o'lchovlari haqida tushuncha beradi. Maqtovlar ma'lum madaniy amaliyotlar va me'yorlar doirasida joylashgan bo'lib, ularni ifodalash va qabul qilishga ko'pincha madaniy kutishlar, kuch dinamikasi va ijtimoiy ierarxiyalar ta'sir qiladi.

Madaniyatlararo tafvutlar

Madaniy me'yorlar va odob-axloq qoidalari

Maqtovlar chastotasi, naqshlari va maqbul mazmuni jihatidan madaniyatlarda sezilarli darajada farq qiladi. Madaniy me'yorlar va odob-axloq qoidalari maqtovg'a loyiq va e'tirofga loyiq deb hisoblangan xususiyatlar, xatti-harakatlar yoki yutuqlar turlarini belgilaydi.

Quvvat dinamikasi

Ba'zi madaniyatlarda kuch dinamikasi xatti-harakatlarni maqtashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Maqtovlar ierarxik munosabatlar, ijtimoiy mavqe va shaxslar o'rtasidagi kuchlar muvozanati bilan shakllantirilishi mumkin, bu turli xil ijtimoiy sharoitlarda maqtovlarning tabiati va mazmuniga ta'sir qiladi.

Ijtimoiy namoyish qoidalari

Madaniyatga xos namoyish qoidalari hissiyotlarni va ijtimoiy xatti-harakatlarni ifodalashni boshqaradi, maqtovlar

qanday etkazilishi va qabul qilinishiga ta'sir qiladi. Ba'zi madaniyatlar iltifotlarga javoban kamtarlik va kamtarlikni ta'kidlashlari mumkin, boshqalari esa minnatdorchilikni yanada ta'sirli ifodalashga undashi mumkin.

Ijtimoiy-Madaniy Qadriyatlar

Jamiyatning ijtimoiy va madaniy qadriyatlari iltifotlarning tabiati va funktsiyasini sezilarli darajada shakllantiradi. Individualizm, kollektivizm, qat'iyatlik va kamtarlik bilan bog'liq madaniy qadriyatlar ijtimoiy o'zaro munosabatlarda maqtovlarni ifodalash va talqin qilish usullariga ta'sir qiladi.

Lingvistik shakl va sintaksis

Maqtovlar madaniy va lingvistik naqshli o'ziga xos lingvistik shakllar, sintaksis va iboralar orqali ifodalanadi. Turli tillarda ijobiy baho va maqtozni yetkazish uchun noyob idiomatik iboralar yoki leksik tanlovlar bo'lishi mumkin.

Semantik Ma'nolar

Maqtovlarning semantik ma'nolari turli tillarda farq qilishi mumkin, bu jamiyatda yuqori baholanadigan madaniy o'ziga xos xususiyatlar, fazilatlar yoki yutuqlarni aks ettiradi. Maqtovlar mahalliy qadriyatlar va e'tiqodlarni aks ettiruvchi madaniy jihatdan nozik fazilatlar va xususiyatlarni qamrab olishi mumkin.

Jins va ijtimoiy rollar

Jinsiy Maqtovlar

Maqtovlar jinsi bo'lishi mumkin, bu gender rollariga, tashqi ko'rinishga va ijtimoiy kutishlarga ijtimoiy munosabatni aks ettiradi. Madaniy gender normalari maqtovlarning mazmuni va etkazib berilishini shakllantirishi mumkin, ayniqsa tashqi ko'rinish, xulq-atvor va qabul qilingan jinsga xos xususiyatlarga nisbatan.

Ijtimoiy o'ziga xoslik va tegishlilik

Maqtovlar ijtimoiy o'ziga xoslikni shakllantirishga hissa qo'shadi va madaniy guruhga mansublik tuyg'usini rivojlantiradi. Maqtovlar ko'pincha ma'lum bir jamiyatda qadrlanadigan madaniy ideallar, me'yorlar va intilishlarni aks ettiradi, ijtimoiy o'ziga xoslik va madaniyatni yanada mustahkamlaydi.

Nazariy asoslarni tan olish va madaniy xilma-xillikni tan olish orqali tilshunoslar maqtovlarning turli xil madaniy kontekstlarda tasdiqlash, ijtimoiy bog'lanish va o'ziga xoslik ifodasi sifatida ko'p qirrali roli haqida chuqurroq ma'lumot berishlari mumkin. Maqtovlarning madaniy o'lchamlarini tushunish samarali madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish va madaniyatlararo tushunishni rivojlantirish uchun juda muhimdir.

"Iltifotning nutq janri sifatidagi lingvokultural o'ziga xos xususiyatlari: o'zbek va ingliz tillarini qiyosiy o'rganish" o'zbek va ingliz til va madaniy kontekstlarida maqtovlarni ifodalash va qabul qilishni shakllantiruvchi lingvistik va madaniy nuanslarning qimmatli tadqiqini taqdim etadi. Ushbu qiyosiy tadqiqot ikkala tilda ham maqtovlar bilan bog'liq noyob lingvistik va ijtimoiy-madaniy jihatlariga oydinlik

kiritib, ijobiy ijtimoiy o'zaro ta'sirning madaniy singdirilgan shakli sifatida maqtovnining nutq aktini o'rganadi.

Xushmuomalalik strategiyalari: qiyosiy tadqiqot o'zbek va ingliz maqtovlariga kiritilgan xushmuomalalik strategiyalarini chuqur o'rganishi, xushmuomalalik nazariyasi ham lingvistik, ham madaniy kontekstda maqtovlarning lingvistik shakllari va pragmatik funktsiyalarini qanday shakllantirishini o'rganishi mumkin. Madaniyatlararo pragmatika: madaniyatlararo pragmatikani o'rganish orqali tadqiqot har bir til ichidagi maqtovi xatti-harakatlarning nozik tomonlarini chuqurroq tushunishga hissa qo'shadigan maqtovlarni ifodalash va talqin qilishga ta'sir qiluvchi madaniy, ijtimoiy va kognitiv omillarni ta'kidlashi mumkin.

Tadqiqot maqtovlarning ijobiy xushmuomalalik sifatida ishlash usullarini o'rganishi va yuz ishlariga hissa qo'shishi, maqtovlar har bir madaniy muhitda shaxslararo munosabatlar va ijtimoiy birdamlikni qanday kuchaytirishini o'rganishi mumkin.

Ijtimoiy o'ziga xoslik va guruhga mansublik: ijtimoiy o'ziga xoslik va guruhga mansublikni o'rganib chiqib, tadqiqot o'zbek va ingliz tilida so'zlashuvchi jamoalarning o'ziga xos sotsiolingvistik muhitida ijtimoiy o'ziga xoslik, mansublik va madaniy mansublikni mustahkamlash va muhokama qilishda iltifotlarning rolini ta'kidlashi mumkin.

Og'zaki bo'lmagan muloqot: tadqiqotda maqtovlarning og'zaki bo'lmagan jihatlarini, masalan, tana tili, imo-ishoralar va yuz ifodalari, maqtovi xatti-harakatlarning multimodal shakllariga va ularning madaniyatlararo muloqot va ijtimoiy o'zaro ta'sirdagi roliga oydinlik kiritilishi mumkin.

Xulosa. O'zbek va ingliz til va madaniy kontekstlarida maqtovlarni qiyosiy o'rganish ko'p qirrali lingvistik, pragmatikani ochish uchun boy imkoniyat yaratadi. Iltifotli va maqtovi xulq-atvorning ijtimoiy-madaniy o'lchovlari, shu bilan turli xil madaniy sharoitlarda tasdiqlash, o'zaro munosabat va maqtovi ifodalari bilan bog'liq bo'lgan lingvistik va ijtimoiy nozikliklarni chuqurroq madaniyatlararo tushunishga hissa qo'shadi. Ingliz va o'zbek tillarida maqtovlar madaniy qadriyatlar, lingvistik naqshlar va pragmatik funktsiyalarni aks ettiruvchi o'ziga xos lingvistik shakl va tuzilmalar orqali namoyon bo'ladi. Masalan, ingliz tilida maqtovlar ko'pincha "siz hayoliy ko'rinasiz" yoki "bu ajoyib!" Ushbu iboralar ko'pincha suhbatdoshning ijobiy xususiyatlarini yoki ularning yutuqlarini ta'kidlab, to'g'ridan-to'g'ri va effuziv iltifot uslubini aks ettiradi. Aksincha, o'zbek maqtovlari o'zbek madaniy me'yorlari va lingvistik naqshlariga mos keladigan lingvistik xususiyatlarni namoyon qilishi mumkin. Masalan, o'zbek maqtovlari she'riy va gulli tildan foydalanishni o'z ichiga olishi mumkin, bu esa bilvosita va nozik maqtovi ifodalarini afzal ko'rishini ko'rsatadi. Bundan tashqari, o'zbek maqtovlarida she'riy obrazlar, metafora va madaniy jihatdan o'ziga xos leksik tanlovlardan foydalanish keng tarqalgan bo'lib, iltifot harakatiga chuqurlik va madaniy aks sado beradi.

ADABIYOTLAR

1. Бахтин М. М. Проблема речевых жанров / Собр. соч. - Т. 5. - М.: Русские словари, 1996. - С. 159-206.
2. Зверева Е. В. Коммуникативно-речевая ситуация «Комплимент»: дис. ... канд. филол. наук. - М., 1993. - 330 с.
3. Леонтьев В. В. «Комплимент», «Лесть», «Похвала» в структуре английской языковой личности: автореф. дис. ... канд. филол. наук. - Волгоград: ВГУ, 1999. - 26 с.
4. Морозова И. С. Комплименты и их роль в общении // Проблемы языковедения и литературоведения: динамический аспект. - Пермь, 1999. - С. 15-16.
5. Москвин В. П. Тропы и фигуры: параметры общей и частных классификаций. - Волгоград: Учитель, 2000. - 102 с.
6. Longman Dictionary [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.ldoceonline.com/>.
7. Moliner M. Diccionario de uso del español. - Gredos, 2008. - 336 p.